

ZGRADBA NEGLAGOLSKIH TVORJENK V VORENČEVEM SLOVARJU

Že za Brižinske spomenike ugotovljena tipološka pretvorbena-(besedo)tvorna izoblikovanost tako na ravni besedotvornih vrst kot tudi besedotvornih pomenov je preusmerila raziskovalno težišče na besedotvornomorfemske zapolnitve izoblikovanih tvorbenih vzorcev, na premenske, razvrstitvene, pomenske in izrazne posebnosti tvorjenk; na področju premen in razvrstitev obrazil (glede na podstavo) je ugotovljena ujetost v okvirje jezika 16. stoletja, pomensko in izrazno bogastvo obrazil pa je večje, čeprav še vedno zaostaja za sodobnim knjižnim jezikom.

Derivatives, with the exception of verbs, in Gregor Vorenc's manuscript dictionary (18th century) are analyzed with respect to their word-formation patterns, affixes, semantics, morphonological features, and compatibility of bases and formants.

1 Razčlenitev neglagolskih tvorjenk v Vorenčevem rokopisnem latinsko-slovenskem slovarju (dalje VS)¹ predstavlja celoto z razčlenitvijo glagolskih tvorjenk v slovarju istega avtorja². Predstavitev vseh tvorjenk v VS se po eni strani navezuje zlasti na izsledke besedotvorne razčlenitve Trubarjeve Cerkovne ordninge (dalje CO), pa tudi Brižinskih spomenikov (dalje BS),³ po drugi pa na besedotvorne lastnosti sodobnega knjižnega jezika⁴.

Gradivo za celotno besedotvorno analizo je vezano na obrnjeno, torej slovensko-latinsko varianto VS, ki jo je v okviru Inštituta za slovenski jezik pri ZRC SAZU pripravil J. Stabej⁵. V ta namen je bil pregledan celotni obrnjeni slovar, ki

¹ Gregorij Vorenc, *Latinsko-slovenski slovar* (v rokopisu); po podatkih J. Stabeja iz njegovega (tipkopisnega) uvoda v obrnjeno slovensko-latinsko varianto slovarja (gl. dalje) je Vorenc sam zapisal (na list 235^b), da je delo končal 1706. leta. – V razčlenitvi se ne spuščam v razmejevanje deleža pri avtorstvu slovarja med Kastelecem in Vorencem. Vsaj nekaj besed o prav očitnih, zlasti glasovno-naglasnih posebnostih je bilo zapisanih v razpravi o glagolskih tvorjenkah istega slovarja (gl. op. 2). Naj tu ponovim samo misel, da tudi iz lastnega poznavanja južne notranjščine (govor, iz katerega izhajam) lahko potrdim, da slovar vsebuje veliko posebnosti tega govora na vseh jezikovnih ravneh, ki jih pač slovar lahko zajame. Upoštevanje spoznanj zlasti iz dela J. Riglerja, *Južnonotranjski govori*, Ljubljana 1963 (dalje JNG) pa tudi terenske raziskave s pomočjo posebej za ta namen pripravljene vprašalnice (upoštevanje besednih posebnosti, obeh skladenjskih področij s poudarkom na besednem redu – stalna stava, in oblikoslovja) bi gotovo veliko pripomoglo k res konkretni razmejitvi Kastelečevega deleža, ki je zaposlovala že marsikaterega našega jezikoslovca. – O Vorenčevem delu prim. še J. Šolar, *Vorenčev slovar*, SR 3 (1950), 91–97.

² Prim. A. Vidovič-Muha, *Zgradba glagolskih tvorjenk v Vorenčevem slovarju*, Barok v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi, Obdobja 9 (v tisku).

³ Prim. A. Vidovič-Muha, *Struktura glagolskih tvorjenk v Trubarjevi Cerkovni ordnini*, SR 3 (1984), 245–256; ista, *Neglagolske tvorjenke v Trubarjevi Cerkovni ordnini*, 16. stoletje v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi, Obdobja 6, Ljubljana, 1986, 349–374; ista, *Zgradba tvorjenk v Brižinskih spomenikih*, Srednji vek v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi, Obdobja 10 (v tisku).

⁴ Za sodobni knjižni jezik se sklicujem na besedotvorno gradivo iz Slovenske slovnice J. Toporišiča, Maribor 1976, 114–173 (dalje SS 1976).

⁵ M. Kastelec – G. Vorenc, *Slovensko-latinski slovar*, 1578 strani tipkopisa in uvod – 24 strani tipkopisa, 8 strani opomb s statistično preglednico gesel (po črkah), kazalk. Pohlinovih pripisov,

po podatkih Stabejevega uvoda obsega 15964 gesel in 1335 kazalk. Tu naj še enkrat ponovim, da me je razmeroma natančen pregled te obrnjene variante VS prepričal o delu temeljne vrednosti za našo jezikoslovno znanost, ne samo zaradi številnosti sprejetih gesel, ampak predvsem zaradi živosti in bogastva ponazarjalnega gradiva in množice strokovnih poimenovanj.⁶

2 Razčlenitev neglagolskih tvorjenk zajema (tvorjeni) samostalniki, pridevniki in prislovi; največ je seveda samostalnikov.

2.1 Med tvorjenimi samostalniki jih je po pričakovanju največ nemodifikacijskih, med njimi pa prevladujejo tisti, ki imajo zgradbo skladenjske podstave (dalje SPO) tipa (a),⁷ tj. v SPO je zaimensko jedro, ki se skupaj s slovničnim pomenom pretvarja v obrazilo⁸, in prilastkov odvisnik; gre torej za tip, ki zajema navadno izpeljavo (a₁) – praktično že v prvih zapisih slovenskih besed (BS) daleč najpogostejši, npr. *manjk-a-nje* ← [to, da] *manjka*[-ø], tvorbo iz predložne zveze (a₂), npr. *pri-streh-ek* ← [tam, kjer je] *pri* *streh* [-i], [] → -ek, [] → *pri*-, -*streh*-, in medponsko-priponsko zlaganje (a₃), npr. *drv-o-sek-ø* ← [tisti, ki] *seka*[-ø] *drv* [-a], [] → -ø, [] -o-, *drv*-, -*sek*-. Kot je znano, gre pri tipu (a) zaradi prisotnosti priponskega obrazila ali pripone za možnost pretvorbene povezave s sestavinami pomenske podstave povedi (propozicije) in s tem seveda za možnost razločevanja besedotvornih pomenov. Po pogostnosti sledi besedotvorni modifikacijski tip, zaznamovan s (c), pri katerem se obrazili nejedrni del SPO; med samostalniškimi tvorjenkami je veliko več modificiranih izpeljav, tip (c₁) npr. *prostor-ec* ← [majhen] *prostor*[-ø], [] → -ec, *prostor*-, kot pa sestav, tip (c₂), npr. *pra-ded* ← [nekdanji] *ded*, [] → *pra*-, -*ded*-, med tvorjenimi glagoli pa je prav sestava prevladujoča besedotvorna vrsta, in sicer že od BS dalje. Za tip (b) – zloženke z enomorfemskim medponskim obrazilom – je le nekaj primerov: *špot-ødelavec* ← *delavec* *špot*[-a], [] → -ø-, *špot*-, *delavec*; prirednih zložen – tip (č) – med tvorjenkami ni bilo najti.

Gantarjev prevod Vorenčevih uvodnih latinskih zapisov idr. To tipkopisno gradivo, ki ga hrani Inštitut za slovenski jezik pri ZRC SAZU, sem z dovoljenjem upravnika Inštituta uporabila pri besedotvorni analizi. – V uvodu J. Stabej, natančno poroča zlasti o zgodovini tega slovarja, o avtorstvu, posredno tudi o razmerju do avtorstva prvega (rokopisnega) slovarja s slovenskimi geselskimi iztočnicami iz približno istega časa z naslovom (po Ž. Zoisu) *Krajnsko besedische pisano*, o jezikoslovnem pomenu tega slovarja idr. Med drugimi avtorji, ki so obširneje pisali o tem slovarju, naj bodo omenjeni naslednji: A. Breznik, *Slovenski slovarji*, RDHV III, Ljubljana, 1926, 110–114, 116–121, 132–141, 143; F. Kidrič, *Zgodovina slovenskega pismenstva*, ČJKZ IV (1924), 139–146; J. Šolar, SR 1950, 91–97; S. Suhadolnik, SBL I, 640, II, 381. Več v omenjenem Stabejevem uvodu.

⁶ Samo za primer naj navedem ugotovitve J. Stabeja, predstavljene kot komentar h geslu *zelišče* (str. 1465): »Vorenčev slovar je zlata jama slovenskih rastlinskih imen; ker je Vorenc običajno pristavljaj skoraj vsakemu imenu pridevek *zelišče*, je lahko najti v alfabetařiju pod geslom *zelišče* okrog 250 slovenskih rastlinskih imen ...» Razčlenitev že samo strokovnega izraza v tem slovarju bi bila pomemben prispevek k poznavanju poimenovalne zgodovine posameznih strok (tudi npr. prava, etnologije, drugih naravoslovnih ved (ne samo botanike), npr. mineralogije, zoologije idr.).

⁷ Osnovni skladenjskopodstavni vzorci (glede na besedotvorne vrste in besedotvorne pomene) so predstavljeni v delu A. Vidovič-Muha, *Slovensko skladenjsko besedotvorje ob primerih zložen*, Ljubljana, 1988, zlasti str. 7–37.

⁸ Spoznanja o jedrni nemodifikacijski in nejedrni modifikacijski obrazilni pretvorljivosti že v besedotvorni teoriji J. Toporišiča, npr. v njegovi SS 1976.

2.1.1 Začnimo s tipom (a).

2.1.1.1 Samostalniki iz glagola. Pojavljajo se vsi besedotvorni pomeni, ki jih pozna sodobni knjižni jezik in ki jih najdemo tudi že v BS (odsotnost pomena mesta dejanja v teh besedilih je pripisati naključju, saj gre za zvrstno vezanost besedila) pa tudi v CO.

2.1.1.1.1 Dejanje

- ø** *blisk-ø, drk-ø* (V(orenc): dejanje 251)⁹, *napok-ø* (tudi *napočenje*), *odgovor-ø, naskok-ø, narod-ø* (V: zrojenje 547), *odpis-ø, otok-ø* (V: garla bolešjan, angina 711), *poboj-ø, podboj-ø, porod-ø, porok-ø, predgovor-ø, prigovor-ø, pristop-ø, smrad-ø, spoved-ø, kolosek-ø*;
- a** *zabav-a, zapreg-a, prihod-a*¹⁰ (V: pergodenie, padiz, padanje, šrezha, pergudik, prihoda 948), *priprav-a, sprav-a* (V: pravo delati 1153);
- (j)a** *hoj-a*;
- ba** *bram-ba* (V: še v branbo postaviti 43), *mol-ba* (V: ena prošnjia, šuplica, spomyn 505), *nared-ba, strež-ba*;
- ija** *barat-ija* (V: kupzhia, kupzhovanie 15), *morija*;
- nka** *ruva-nka* (V: arvanie, metanje, štritanie, aruvanje, ali ruvanka 1070);
- nja** *proš-nja*;
- ota** *drem-ota*;
- ava** *kurj-ava*;
- tva** *se-tva, že-tva*;
- ec** *odpad-ec* (V: neobstanik, punt, pomankanje, puntarstvu 649), *prd-ec*;
- (ø/a/-e-ova)nje** *ajfr-anje* (V: nevošhliovšt, savidost, suparstanie 3), *andl-anje, arnč-anje, bandiž-anje* (V: nepokornost 15), *bavk-anje, bez-anje, odlež-anje, arn-ovanje* (V: ceilenie 10), *bog-ovanje* (35), *belj-enje, bled-enje* (V: smota, šfaltenie 28), *blešč-enje, dobl-enje, glaj-enje, blisk-anje, bljuv-anje, cimpr-anje, cvibl-anje, čuv-anje, dav-anje, del-anje, garb-anje* (V: nosh sa koshe garbanie 195), *izbr-anje* (V: isvolenie 279), *lad-anje* (V: enu gmain gošpodo-vanie 407), *napis-anje, manjk-anje, molč-anje, noterdj-anje, obris-anje, odpis-anje, odpad-anje, odrez-anje, ost-anje, pokreg-anje, pomag-anje, sej-anje, bod-enje* (V: bodenie, pikanie 32), *brij-enje, doštev-enje, dveč-enje, fal-enje, izreč-enje, izroč-enje, odskoč-enje, nalož-enje, napoč-enje, optež-enje, odvrt-enje, privošč-enje, rast-enje, razvesel-enje* (V: trošht, troštanie 103), *reč-enje, skrb-l-enje, skriv-enje, zapr-enje, boj-ovanje, cag-ovanje, čisl-ovanje* (V: urshoh, raslog, raitinga, razhun 89), *čud-ovanje, odpek-ovanje, obar-ovanje, obez-ovanje, oblast-ovanje, očit-ovanje, smil-ovanje, da-nje* (V: ali dajanie 102);
- tje** *bi-tje* (V: proga zhernavka, /.../ vdarez, vdarjenje, byenie 26), *dobi-tje, odbi-tje* (V: odbienie 639), *pobi-tje*;
- j** *proda-j* (V: blagu na prudai 978);
- ek** *odhod-ek* (V: odhod, odhajanie 643), *prigod-ek*;

⁹ Številke strani so navedene po Stabejevi (tipkopisni) obrnjeni varianti Vorenčevega slovarja. Vorenčeva občasna znamenja nad nekaterimi črkami, npr. ⟨·⟩ nad š in s, niso upoštevana, ker so za obravnavana vprašanja nerelevantna.

¹⁰ Verjetno gre za napačen Vorenčev zapis južnonotranjskega *γ* z *h* namesto z *g*.

- tek uži-tek;
- ilo obha-ilo, oprav-ilo (V: ena [flushba 692]);
- ov klet-ov, molit-ov;
- tev se-tev, že-tev;
- h sme-h;
- ež glad-ež.

Razvrstitveno posebno je še vedno največkrat obrazilo *-nje*; za obravnavani besedotvorni pomen se lahko pojavlja ob kateri koli glagolski podstavi, ne glede na njene vidske ali kake druge posebnosti (npr. prevzetost, narečnost); je kot sopomenka tako rekoč vseh obrazil, zlasti pa še ničtega; poleg *napok-ø* tudi *napoč-enje*, *odpis-øl-anje*, poleg *bram-ba* še *branj-enje*, *odhod-ekl-enje*, *proš-njal-enje* ipd.; obrazilo *-nje* se, kot je znano, razvršča na besedotvorno podstavo, ki ohranja glagolsko pripono; tvorjenka ima torej vse možne morfeme podstavnega glagola, njuna pomenska zveza je ohranjena do največje možne mere. – Kaže, da besedotvorje še v začetku 19. stoletja v glavnem ne upošteva razvrstitvenih pravil; prav za pomen dejanja je obrazilo *-nje* mogoče praktično ob vsaki izglagolski podstavi. – Posebnost obravnavanih tvorjenk v VS pa je vezana tudi na pogostnost glagolske pripone *-ova(nje)*, ki se večkrat pojavi kot sopomenka priponam *-al-e(nje)*, npr. *čisl-oval-a-nje*, *čud-oval-a-nje*, *odtek-oval-a-nje*, *očit-ova-l-a-nje*, *cag-oval-a-nje*. Glede premen velja, da tudi v VS največkrat ni uresničen preglas: *boj-ova(nje)*, *kupč-ova(nje)* ipd. Tudi sicer se ohranjajo nepremenjene oblike, npr. *izvol-e(nje)*, *naudar-a(nje)*, *žvrgol-e(nje)*, in s tem nedvoumnejša pomenska zveza z motivirajočim glagolom. Prav zaradi tako rekoč paradigmatske razvrstitve obrazila *-nje* se pojavijo nepričakovane zapolnitve morfoloških šivov, npr. *doštev-e(nje)*.

Glagoli, iz katerih je nastala besedotvorna postava, so lahko posebni: zaradi a) prevzetosti, navadno iz nemščine ali italijanščine; v sodobnem knjižnem jeziku jih ni več, npr. *arn-ova(nje)*, *barat-i(ja)*, ali pa so v glavnem neknjižni, npr. *ajfr-a(nje)*, *andl-ova(nje)*; b) lastnih tvorbenih posebnosti – gre predvsem za sestavne glagole,¹¹ npr. *odbež-a(nje)*, *izlag-a(nje)*, *doštev-e(nje)*, za posebnosti glagolske pripone, npr. *čud-ova(nje)*, *na-udar-a(nje)*, za vzglasni v ob l, npr. *lad-a(nje)*, za *vlad-a(nje)*, idr.; c) narečnosti, neživosti v sodobnem jeziku, npr. *bandiž-a(nje)*, *dveč-e(nje)*, *bog-ova(nje)*, *smil-ova(nje)*, *mol-(ba)*, *dav-a(nje)*.

2.1.1.1.2 Vršilec dejanja. – Ob podstavi, v glavnem iz nedovršnih glagolov, se razvrščajo poslednja obrazila:

- ø križogled-ø, prerok-ø, samopaš-ø, sladkosned-ø, drvosek-ø, sosed-ø;
- a prič-a;
- avka laj-avka
- nica copr-nica, red-nica,
- arica ples-arica (V: plešsarza, pevkinia 773);
- æc križogled-ec, lov-ec, kos-ec, hod-ec, mlekpiv-ec, piv-ec, plev-ec, figojed-ec, skoporit-ec, sladkojed-ec, vodopiv-ec, zravenrejen-ec, tkal-ec

¹¹ Prim. razpravo o glagolskih tvorjenkah v VS iz op. 2.

- (-a/-i/ova)vec** *bra-vec, kreg-avec, lad-avec* (V: oblaštnyk zhes druge 407); *obljub-avec, obliz-avec, odgovorj-avec, ogled-avec, poljublj-avec, pogub-avec, pomerk-avec, popis-avec, zanič-avec, prepír-avec, prerok-avec, preštím-avec, pretrg-avec, pridrž-avec, pripoveda-vec, prisega-vec, prodá-vec, prošnja-vec, spozna-vec, zapelj-avec, zapravlj-avec, barant-avec, brbr-avec, cvibl-avec* (V: kateri ne vei kai bi imil štúriti 76), *dozdev-avec, izved-avec, daj-avec, feržmag-avec* (V: ferrahtar, shpotdelaviz 179), *izbir-avec, izkaz-avec, izpraš-avec, kaz-avec, konč-avec* (V: pogublaviz 358), *prošnj-ivec, zapravlj-ivec; nasled-ovavec; se-vec, bra-vec;*
- ač** *kov-ač, or-ač, poliv-ač, volnomik-ač, ber-ač, lotr-ač;*
- ič** *ded-ič, erb-ič; ber-ič, mlat-ič, mrl-ič;*
- eh** *požr-eh*¹² (V: šapravliviz, en klatesh, shterzar, potepuh 882);
- aj** *zvezdonoš-aj;*
- ak** *lež-ak, tež-ak* (V: kmet, kmetizh, deloviz, offjobenik 1269)
- (-e)nik** *branj-nik* (V: ohranienyk, odvetnik 44); *krst-nik, odreše-nik, oznanje-nik, pobeg-nik; vuč-enik, preskrb-enik, sod-nik, jet-nik; copr-nik;*
- ovilo** *šest-ovilo* (V: norzhak, matarog 1216);
- ar** *ajfr-ar* (V: kadar shenin prevezh lubi navešto, ali navešta shenina 3), *druk-ar, zvelič-ar, kot-ar, votl-ar* (V: kateri dolbe, ali votlu dela 1378), *lot-ar* (V: slozhestnik, kurbier 445);
- ir** *kurb-ir;*
- ež** *klad-ež.*

Na dovršniški podstavi sta razvrščeni samo obrazili *-eh* (*požr-eh*) in *-ar* (*zvelič-ar*). Vseh obrazil za obravnavani pomen je 15, s tem je funkcijsko obrazilo $\emptyset$ in večina primerov soglasniškega obrazila *-ac* vezanih samo na zloženke. Tudi v CO je za ta besedotvorni pomen 15 obrazil, v BS pa samo 2, in sicer zloženska pripona $\emptyset$ ter obrazilo *-telj* (*spasi-telj*). Skladno s sodobnim knjižnim jezikom, kjer ima SS 1976 takih obrazil 50, je tako v VS kot tudi v CO najpogostejše obrazilo *(-a/-il-ova)vec*, tisto torej spet ohranja vidski glagolski morfem – pri dejanju je npr. *-nje*; obrazilo *-eh* najdemo tudi v CO, medtem ko ga sodobni knjižni jezik nima več,¹² vsaj ne v obravnavanem pomenu. V razmerju do sodobnega knjižnega jezika je treba omeniti, da tako v VS kot tudi v CO nimamo prevzetih in stilno zaznamovanih obrazil: za prve npr. *-and, -ator, -or, -tor* itd., za druge npr. *-avš, -avt, -ača, -uša* idr. V VS se prvič pojavi obrazilo *-ež* – v CO ga torej še nimamo. Tvorjenke s tem obrazilom so v VS slabšalne, se pravi, da je besedotvorna podstava nastala iz metaforičnega pomena glagola, npr. *klad-ež* 'potepuh': *klad-ilec* 'kdor klati'. Izrazno posebno je obrazilo *-arica* na podstavi *ples-*, kjer ne moremo izhajati iz neizpričane oblike **plesar*.

Glede razvrstitve obrazil je spet treba izpostaviti skoraj paradigemsko razvrščanje obrazila *-vec*, ki je možno tako rekoč ob podstavi iz vseh glagolov, ne glede na vidskost, tvorjenost idr., npr. *obliz-a-vec* : *obliza-vec, odgovor-j-a-vec, ogled-a-*

¹² F. Miklošič, *Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen*, Dunaj, 1875, 286, uvršča tvorjenko *požre-h* med nsl. s priponskim obrazilom *-hō* kot npr. tudi *sme-h, spe-h*.

vec, *zanič-a-vec*, *obljub-a-vec*, *prepis-a-vec*, *priseg-a-vec*, *konč-a-vec*, *izpraš-a-vec*. Pri tako pogosti rabi pripone *-a(-vec)* se vsiljuje misel, da gre v nekaterih primerih za južnonotranjsko varianto pripone *-ova-*, ki se glasi *-ava-*: v tem govoru torej samo *obliz-ava-(ti)*, *ogled-ava-(ti)*, *zanič-ava-(ti)*, *konč-ava-(ti)*, *spraš-ava-(ti)* itd.¹³ Seveda pa bi se morale v tem primeru oblikovati drugačne tvorjenke, npr. *opraš-ava-vec*, ki pa so izrazno pleonastične – neposredna ponovitev glasovne zveze *-av-*. Vprašanje, ali gre za tvorbo pomena vršilca dejanja iz dovršnika, npr. *obliz-a(-vec)* ali iz južnonotranjske variante nedovršnika, torej *obliz-a(va)-(-vec)*, ostaja vsaj deloma odprto. Dejstvo je, da je tvorjenk z glagolsko pripono *-ova-* v .VS zelo malo, npr.: *nasled-ova-vec*.

Posebnosti na morfološkem šivu so tudi premenske – kot pri dejanju tudi tu ni večkrat pričakovane jotacije zapornikov, npr. *obljub-a(vec)*, *pogub-a(vec)*. – Posebnosti besedotvorne podstave so podobne kot pri prejšnji skupini; gre za prevzete, narečne ali s stališča sodobnega jezika neznane glagole kot *ajfr-a(r)*, *cvibl-a(vec)*, *barant-a(vec)*, *feržmag-a(vec)*, lahko tudi tvorbeno ali kako drugače posebne, npr. *lad-a(vec)*, *vuč-(i-enik)*.

Za zloženke je značilno, da VS prinaša tudi tvorbe z nepričakovanimi razvrstitvenimi oziroma izraznimi podobami medpone, pa tudi pripone, npr. *zvezd-ø-noš-aj*, oziroma da gre lahko tudi za naključni izbor podstavnih besed: verjetno po *vod-o-piv-ec*, še *mlek-o-piv-ec*, po *sladk-o-sned-ø* še *sladk-o-jed-ec*. Vse to kaže na sicer sistemsko trdne besedotvorne postopke, vendar na poljubnost razvrstitve in pomena tako obrazilnega kot besedotvornopodstavnega gradiva.

2.1.1.1.3 Predmet za opravljanje dejanja

- ø *kolovrat-ø*, *podboj-ø*;
- (-a/-i)**vec** *kaz-avec* (V: monstrator, kateri kashe 331), *šte-vec* (V: numerator 1240)
- nek *osta-nek*;
- tek *naras-tek*;
- ež *čud-ež*, *naras-ež*;

Tudi pri tem pomenu v VS nimamo prevzetih obrazil. Prav tako tudi ne obrazila *-al-i-lo*, npr. *straš-ilo*, *dih-alo*, *-ač*, npr. *pretik-ač* ipd.

2.1.1.1.4 Rezultat dejanja

- ø *pripovest-ø*, *razdel-ø* (V: ali kar more biti resdilenu 1008);
- a *zgub-a*;
- nija *copr-nija* (V: sylnu pregrešnu dellu 72);
- nja *pokuš-nja*;
- ina *ded-ina* (V: teh stariših blagu 108), *lup-ina*;
- tje *cvr-tje* (V: enu s'testa narienu pohanje 77);
- ek *odmet-ek*, *pridev-ek*, *razloč-ek*, *stlač-ek*;
- ček *gubi-ček*, *dobi-ček*;
- tek *dobi-tek*, *už-itek*.

¹³ Samo te oblike so uporabljane v pivškem govoru.

Obrazilnost obravnavanega pomena je razmeroma bogata: 9 obrazil, v CO jih je 8, v BS pa samo 2, in sicer *-ø* in *-ek*. Spet ni zaslediti prevzetih obrazil in nekaterih domačih kot npr. *-ež*, *-ba* in morda še katerega.

2.1.1.1.5 Sredstvo dejanja

- a** *pil-a, podvez-a, zagozd-a;*
- ica** *trl-ica, greblj-ica* (V: s'katero se ogin vun s'pezhy vlejzhe 236);
- ača** *or-ača* (V: lemesh, zhertalu, pluga shelesu 695), *strg-ača;*
- ika** *cep-ika* (V: odraselk, mladiza 63);
- va** *brit-va;*
- ec** *brus-ec* (V: ali ta kamen, na katerim se slatu skušha 52), *cuž-ec* (V: vime, šeszi 74), *pokrov-ec, ses-ec;*
- avec** *natak-avec* (V: pincerna 550);
- ek** *cuž-ek* (V: vime šeszi, zusiki 74);
- i(-a)lo** *črt-alo* (V: pluga drevu 96); *plač-ilo, oblač-ilo, obhaj-ilo, svet-ilo;*
- tev** *brit-ev.*

V CO smo za pomen sredstva dejanja našli 4 obrazila, v BS nimamo za ta pomen nobenega primera, VS pa jih ima 10.

2.1.1.1.6 Mesto dejanja

- ø** *kolovoz-ø, prelaz-ø;*
- a** *razpok-a;*
- čina** *giblje-čina* (V: shzhepiza pod kolenom, ali v'koleni ta giblezhina 198);
- ava** *prist-ava;*
- išče** *lež-išče, sprav-išče;*
- ilišče** *posvet-ilišče;*
- ovanje** *stan-ovanje, dom-ovanje;*
- ek** *odstav-ek, zvir-ek.*

V CO najdemo za ta besedotvorni pomen 4 obrazila, tu 8, čeprav nimamo zanimivega primera *paš-ina*, ki je v CO; BS ne izkazujejo nobenega primera za ta pomen.

2.1.1.1.7 Čas dejanja

- ø** *kolosek-ø, kozaprsk-ø, listognoj-ø, post-ø;*
- tek** *zače-tek;*
- ik** *prazn-ik;*
- ilo** *obhaj-ilo.*

Obrazilo -ø je po pričakovanju vezano na zloženke; v CO je v tem pomenu samorazilo *-ek*, v BS pa *-ø* in *-a*.

2.1.1.2 Samostalniki iz pridevnika. Besedotvorni pomeni so enaki kot v sodobnem knjižnem jeziku.

2.1.1.2.1 Lastnost ali stanje

- oba *gnusn-oba, hud-oba, temn-oba, trd-oba, tesn-oba; len-oba;*
- ija *bogat-ija* (V: *šhaz, blagu, bogaštvo* 34);
- ka *črnav-ka* (V: *plavu od bitja* 95);
- ina *boleč-ina, bratovšč-ina, debel-ina, hinavšč-ina, drenov-ina, jelenov-ina* (V: *mehka koshiza* 303);
- ota *glih-ota* (V: *enakošt, gliha* 205; gre za tvorjenko iz povedkovnika *glih*); *gluh-ota, gork-ota; lahko-ota, temn-ota;*
- inja *drag-inja;*
- ina *preprošč-ina;*
- stvo *ledig-stvo* (tvorjenka iz povedkovnika *ledig*), *pijan-stvo;*
- ost *bistr-ost, blagorodn-ost, bridk-ost, brumn-ost, cagliv-ost, grozovitn-ost, grozovit-ost, kradljiv-ost, kratk-ost, kurbljiv-ost* (V: *nezhistošt, nejnashnost, grobušt* 403), *lahk-ost, lakomn-ost, lačn-ost, lušn-ost, mrtvačn-ost, mrzl-ost, pijan-ost, tih-ost, naučljiv-ost, nemarn-ost, neprijatelj-ost* (V: *sovrashnost, hudovolnost* 572), *nevidejočn-ost, nezmasn-ost* (V: *odmaknenie preobilnošt, poshrejnost* 588), *nežih-ost* (tvorjenka iz povedkovnika), *objestn-ost, otročn-ost, otrpn-ost, podobn-ost, poniglav-ost, samogoln-ost, slabodn-ost, temn-ost, zaukazn-ost, sosebn-ost, darovn-ost* (V: *darotlivošt, radavnost* 104), *daravn-ost, dolgotrpečnost, dovoljn-ost, drag-ost* (V: *draginja* 148), *enovoljn-ost* (V: *sloshnost, ena vola* 169), *fajhtig-ost* (V: *karmeshlivošt voda v'ozheh, kakor ena širotko* 172), *gnil-ost, grob-ost, raddavn-ost* (V: *darotlivošt* 995);
- ot *živ-ot.*

Obrazila, 10 jih je, so v glavnem prekrivna z obrazili za ta pomen v CO, kjer nimamo le obrazil *-ija, -ka* (*-ot* je pomotoma opuščeno, saj imamo v CO tudi tvorjenko *živ-ot* 'življenje' in ne samo 'telo'); BS imajo 4 obrazila, in sicer tista, ki so še danes najpogostejša za ta pomen, to je *-ot'a, -stvo, -ost*, pa tudi *-ot* (*živ-ot*). V sodobnem knjižnem jeziku (SS 1976) je razmeroma pogosto še obrazilo *-ica* (*bled-ica*) poleg seveda prevzetih kot npr. *-anca, -enca, -ija* idr. Zlasti za obravnavani pomen je v VS značilna razvrstitev sopomenskih obrazil kot *-oba, -ota, -ost, -stvo* na isto podstavo, npr. *temn-oba/-ota/-ost*, ali *len-oba/-ost, lahk-ost/-ota, lakomn-ija/-ost, tih-ota/-ost, tesn-oba/-ost* ipd. Tvorba izpridevniških samostalnikov s pomenom lastnosti je pravz omenjenimi obrazili zelo pogosta in glede na zajetje podstavnih pridevnikov zelo pestra, v bistvu prekrivna s stanjem v sodobnem knjižnem jeziku. Lahko rečemo, da so bile jezikovne možnosti za izražanje pojmovnosti tudi na prehodu v 18. stoletje razvite v smislu modernega jezika.

2.1.1.2.2 Nosilec lastnosti

- ica *mlad-ica, podporn-ica, rodn-ica* (V: *porodniza, mati* 1060); *porodn-ica, jalov-ica* (V: *vacca sterilis* 295);
- ka *črnoglav-ka, srborit-ka;*
- ovka *brinj-ovka;*

- æc** *cehov-ec*, (V: v'tovarištvu, zehebrat, pyviz 60), *črviv-ec*, *dolgolas-ec*, *gluš-ec*, *hripav-ec*, *jecav-ec*, *klapovuš-ec*, *kljukonos-ec*, *kruljav-ec*, *nagnusn-ec*; *pijan-ec*;
- ic** *nov-ic*;
- ič** *mlad-ič*;
- i** *bogat-i* (V: per eniga bogatiga pogrebu 34), *dolgolas-i*, *govoreči-i*, *krščen-i*, *mlad-i*, *prvorojen-i*, *učen-i*, *zopergovoreč-i*;
- ak** *četrt-ak*;
- ček** *ljubi-ček*;
- ik** *boln-ik*, *brezdušn-ik*, *brodn-ik*, *vuhrn-ik*, *častn-ik* (V: en zhastni flushabnik, kateri po redi eno voisko pela 80); *darovn-ik*, *deležn-ik* (V: povedavez /.../, tovarush, skupaj vshivaviz 113), *deževn-ik*, *hudodeln-ik*, *dolžn-ik*, *goljufn-ik*, *hostn-ik* (V: puzzhavnik 260), *očim-ik* (V: ozhitni grešnik, zolnar 637), *orožn-ik*, *požrešn-ik*, *puščavn-ik*, *razdvojen-ik*, *razločen-ik*, *samogoltn-ik*, *slabodn-ik* *sramotn-ik*;
- nik** *svet-nik*, *jet-nik*;
- in** *bogat-in*;
- ar** *borštn-ar*, *brodn-ar*, *zlat-ar*.

Izmed teh 13 obrazil ni najti v CO obrazila *-ic*, zloženskega *-ka* (*črnoglav-ka*), slabšalnega *-in* (*bogat-in*); pomotoma je opuščeno obrazilo *-i*, saj imamo tudi v CO precej konverznih (izpridevniških) samostalnikov s pomenom nosilca lastnosti. BS imajo za ta pomen obrazila *-i* oziroma *-ø*, *-æc*, *-ik*, in še praslovansko samoedninsko *-in* (*neprijazn-in*), ki ga seveda tudi CO nima več. Zanimivo je, da tudi v VS še nimamo za ta pomen obrazila *-ež*, tako kot v CO je tudi tu v glavnem nadomeščeno z *-ik*, npr. *brezbožn-ik* (: *-ež*), *sramotn-ik*, *požrešn-ik* ipd. Obrazilo *-ek*, ki ga navaja SS 1976, lahko v glavnem uvrstimo med modifikacijska, saj imamo izpričane oblike kot *dvoj-ec*. Izrazno in razvrstitveno je posebno obrazilo *-ček* (*ljubi-ček*). Tudi pri tem pomenu ni prevzetih ali slabšalnih obrazil. Posebnosti besedotvorne podstave so v glavnem vezane na narečnost ali zastarelost pridevnika ali pridevniške oblike, iz katerega je nastala, npr. *čedn-(ik)* – skupina *čre > če* v južnonotranjskih govorih,¹⁴ *slobodn-ik*, *vuhrn-ik*, *klapovušn-ik*.

2.1.1.2.3 Nosilec lastnosti – predmet, stvar

- ica** *baron-ica*, *cepljen-ica*, *vesn-ica*, *gnojn-ica*, *kihav-ica* (V: kihanie 334), *kropivn-ica*, *kuhavn-ica*, *sesavn-ica*, *snežn-ica*, *šestopern-ica*, *špricaln-ica*;
- ja** *jutrn-ja* (V: doto, ali jutrnio dati 312);
- inja** *svet-inja*;
- ina** *bezgov-ina*, *brestov-ina*, *cerov-ina*, *česminov-ina*, *drobov-ina*, *tisov-ina*, *deset-ina*, *kosmat-ina*, *kostanjov-ina*, *kozlov-ina*, *kožuhov-ina*, *plast-ina*;
- nica** *četrt-nica*;
- æk** *deset-ek* (V: ali dešfeti deil 116), *napit-ek*, *odrast-ek*;
- ik** *božičn-ik* (V: popertniak, kolazh 42), *bradavičn-ik*, *kropiln-ik*, *mejn-ik*, *muhovn-ik*, *osoben-ik*;
- nik** *četrt-nik* (V: ali zheterti deil ene mere 86).

¹⁴ Prim. J. Rigler, JNG, 155–156.

2.1.1.2.4 Mesto

- ica** cegln-ica, kovačn-ica, leden-ica, lončarn-ica, matern-ica, mišn-ica, pridižn-ica, ravn-ica; spaln-ica, temn-ica, sirn-ica;
- ija** sodn-ija;
- ina** cel-ina, votl-ina;
- (j)ava** pušč-ava;
- jak** čebeln-jak;
- ik** koln-ik (V: via curralis 356), kolovn-ik, kurn-ik;
- stvo** kralje(v)-stvo

Besedotvorni pomen mesta, kjer je kaj, je v CO zajet z dvema obraziloma, in sicer *-ica* in *-stvo*. Tudi v SS 1976 je predstavljenih za ta besedotvorni pomen samo 6 obrazil – v VS jih je 7. Med obrazili v obeh delih, VS in SS 1976, gre tudi za delno vsebinsko razliko: tako imamo v SS 1976 obrazila *-a* (konverzni, izpridevniški samostalniki, npr. *strojn-a*) ter *-nica* (morda tudi *-ica* ob podstavi iz pridevnika); v VS pa so obrazila *-ija* (*sodn-ija*), *-(j)ava* (*pušč-ava*), *-stvo* (*kralje(v)-stvo*).

2.1.1.2.5 Čas

- ica** svečn-ica;
- ek** povečer-ek;
- ik** delovn-ik.

2.1.1.3 Samostalniki iz samostalnika. V VS so zajeti vsi besedotvorni pomeni, ki jih izkazuje sodobni knjižni jezik.

2.1.1.3.1 Lastnost, stanje

- ija** fehtar-ija, flikar-ija, kuhar-ija, kupč-ija, kurbar-ija;
- stvo** boga(t)-stvo, bog-ovstvo, dečel-stvo, kurbir-stvo, oča-stvo, podob-stvo, sel-stvo;
- štvo** biri-štvo, dete-štvo, juna-štvo.

V CO je še obrazilo *-ost* (*zlob-ost*), v BS pa *-ba* (*tat-ba*), *-va* (*tat-va*), pri obrazilu *-stvo* pa primer *cesar-stvo*. V SS 1976 je poleg prevzetih obrazil, npr. *-iza*, *-ura*, idr., še *-ota* (*groz-ota*).

2.1.1.3.2 Nosilec povezave

- ø** trinog-ø;
- ica** bobnar-ica, cesar-ica, dan-ica, lepot-ica, lev-ica, branjar-ica, pras-ica;
- inja** bog-inja, lev-inja;
- ka** cigan-ka, lis-ka;
- ec** planin-ec, račun-ec;
- vec** delo-vec;
- ač** brent-ač (V: kateri v'brenti grosdje noſſi 47), rog-ač, brad-ač, trinog-ač;
- ak** vojš-ak;
- jak** rod-jak (V: blishnia shlahta 1060);

- an *beneč-an, zob-an* (V: *šoban, polhen šoby* 1497);
- inja *pevk-inja*;
- jan *krist-jan*;
- ar *apotek-ar, boršt-ar, brod-ar, čoln-ar, flik-ar, glav-ar, golob-ar, ključ-ar, kokoš-ar, kotl-ar, levič-ar, lik-ar, list-ar, lonč-ar, medič-ar, ovč-ar, čoln-ar, trobent-ar, rajm-ar, tič-ar; sablj-ar, šac-ar, kožuh-ar* (V: *karsnar, ali koshuhar* 372), *poglav-ar*;
- or *ambasad-or*;
- it *band-it*;
- aš *mej-aš*;
- až *kočij-až*;
- ež *lajn-ež*.

V BS za obravnavani besedotvorni pomen ni primerov, v CO pa 7 obrazil, med njimi tudi prevzeto *-ist* (*evangel-ist*) in *-nik* (*papež-nik*), ki ju VS nima; v SS 1976 so obrazila obravnavanega pomena ločena glede na podpomenske skupine; vseh različnih jih je 36, ki pa se v posameznih podskupinah lahko ponavljajo, npr. *-ec*: *baterij-ec* : *partij-ec* : *grb-ec* : *Avstrij-ec*. V VS je najpogostejše obrazilo *-ar*, pa tudi *-ica*. Imamo več primerov, ko se ob isto podstavo lahko razvršča več sopomenskih obrazil, npr. *trinog-ø/-ač*. Posebnosti tvorjenk so tako kot pri drugih besedotvornih pomenih lahko posledica razvrstitve obrazila glede na pomen podstave, npr. *zob-an* 'kdor ima veliko zob'; tvorbeni posebnost je vezana tudi na neuresničenost premen (s stališča sodobnega jezika), npr. *rod-jak*, na prevzetost, narečnost ali kako drugačno zaznamovanost samostalnika, iz katerega je nastala besedotvorna podstava, npr. *flikar-(ija)*, *kurbar-(ija)*, *šac-(ar)*, tudi *tič-(ar)* : *ptič-(ar)*.¹⁵

2.1.1.3.3 Predmet kot nosilec povezave

-ina *let-ina*. Primer ima tudi CO, BS tudi tega pomena nimajo.

2.1.1.3.4 Mesto, kjer je kaj

- ija *drukar-ija* (V: ta kateri v'kup sklada pušhtobe v'drukarij 155);
- je *osrč-je, znož-je*;
- išče *dvor-išče, hrbt-išče*;
- ak *pristrž-ek*;
- ik *zgon-ik* (V: *turn* 1469).

VS ima torej za obravnavani pomen 5 obrazil, BS imajo obrazilo *-stvo* (*cesar-stvo*), CO poleg *-stvo* še *-ija* (*kaplan-ija*). Prevzetih obrazil, ki jih ima SS 1976 kar nekaj, npr. *-at*, *-iat*, *-iteta* idr., v VS tudi v tem pomenu ni najti.

2.1.1.3.5 Čas, ko je kaj

- ak *povečer-ek*.

Ne v BS ne v CO nimamo primerov za obravnavani pomen.

¹⁵ Prim. J. Rigler, JNG, 166.

2.1.1.4 Samostalniki iz prislova

- ica okol-ica;
- ina daleč-ina;
- nje znotr-nje.

2.1.2 Kot že omenjeno, ima VS razmeroma veliko modifikacijskih samostalnikov, seveda daleč največ tvorjenih z izpeljavo; tudi izbira obrazil je razmeroma bogata.

2.1.2.1 Modifikacijska izpeljava

(1) Čustveno pozitivno in/ali manjšalno:

- ica: *avb-ica, bab-ica, bakl-ica, barč-ica, basn-ica, belič-ica, blazin-ica, brinovč-ica, cajn-ica, deklč-ica* (V: punzhize, s'katerimi še ta mladi otroci ygrajo 109), *ceht-ica* (V: en verzhih 60), *cerkv-ica, čebr-ica, čebul-ica, čev-ica, dešč-ica, flič-ica, gospodar-ica, kurb-ica* (V: enu gmain dikle, ali dekla 402), *lahkot-ica, barigl-ica, bil-ica, bilč-ica, bradavič-ica, breskv-ica, bukv-ica, ladj-ica, lajš-ica, lastovč-ica, lisič-ica, leh-ica, lodr-ica, lon-ica, lopat-ica, lotr-ica, luknj-ica, luščin-ica, oč-ica, kup-ica, koš-ica, flajš-ica, šib-ica, rib-ica*;
- ca: *tabel-ca, ogrebel-ca, srn-ca*;
- ka: *bil-ka, cvet-ka, klet-ka, četrtin-ka*;
- c: *cofelj-c, kamen-c, žakelj-c, žebelj-c*;
- ec: *aržet-ec, biškot-ec, bož-ec* (V: vboshiz 41), *brat-ec, brež-ec, cveč-ec, človeč-ec, čoln-ec, črv-ec, denar-ec, hrib-ec, kot-ec, ganč-ec* (V: ena lupiza 194), *golob-ec, grunt-ec, krož-ec, las-ec, medved-ec, mehur-ec, meniš-ec, možnarč-ec, mraz-ec, papir-ec, pehar-ec, prostor-ec, jezič-ec, lapuš-ec, žleb-ec*;
- ic: *mož-ic*;
- ič: *bleč-ič, čavl-ič, bož-ič, čoln-ič, črv-ič, dekl-ič, dvojč-ič, gobč-ič, jam-ič, lonč-ič, čun-ič, klabuč-ič, travnič-ič, žrebč-ič*;
- e: *dvojč-e*;
- ce: *blaž-ce* (V: en maihin gruntiz, imenze 27), *debel-ce, dete-ce, dlet-ce, drev-ce, dreves-ce, dvorišče-ce, blag-ce, pisem-ce, imen-ce, kladiv-ce*;
- ice: *bukv-ice, davr-ice* (V: vratize 106), *jasl-ice*;
- če: *bander-če*;
- aj: *bodlj-aj*;
- ek: *luft-ek, pastir-ek, bič-ek, boršt-ek, lesič-ek, lev-ek, list-ek, ljubič-ek, loč-ek, lun-ek, pop-ek, grozd-ek, jezič-ek, trak-ek, četrtin-ek* (V: ena mera katera dershy en zhetertink 86).

V VS se pojavlja kar 13 obrazil v pomenu pozitivne čustvenosti in/ali mernosti; približno toliko jih je tudi v sodobnem knjižnem jeziku. V CO so v tem pomenu samo obrazila -ica, -ič, -ce, BS imajo samo -ec (*sin-ec* iz množinske oblike *sin-ci*). Kot izrazno posebno s stališča sodobnega jezika se v VS pojavlja obrazilo -e (*dvojč-e*), tudi obrazila -ic (*mož-ic*) ni v SS 1976. Sicer pa so posebnosti teh tvorjenk vezane na:

– razvrstitev, npr. *prostor-ec* (: -ček), *biškot-ec* : -ek, *čebul-ek* : -ica, *blaž-ce* : (g)-ek, *bleč-ič* : (k)-ec, *jam-ič*,¹⁶ *dvojč-ič* : -ek, *las-ec* : -ek, *medved-ec* : -ek, *papir-ec* : -(č)ek, *pastir-ek* : -(č)ek, *lev-ek* : -(č)ek, *fižol-ek* : -(č)ek, *bil-ica* : -ka, *flaš-ica* : -ka, *grunt-ec* : -ek, *trak-ek* : -ec, *travníč-ič* : -ek, *žakelj-c* : -ič(-ek), *žleb-ec* : -ič, *kot-ec* : -ek idr.; vse navedene oblike so na Pivškem zelo žive tudi danes, velikokrat bolj kot v oklepaju predstavljene obrazilne sopomenke; v tem govoru je opazna tudi razmeroma zelo pogosta raba obrazila -ec (*biškot-ec*, *prostor-ec*, *žleb-ec*, *las-ec* idr.), v knjižnem jeziku jo navadno nadomešča še na to podstavo dodano obrazilo -ek, pomensko potem res kot navaja SS 1976 obrazilo -ček (*prostor-ček*); zanimivo je, da se manjšalna oziroma ljubkovalna obrazila razvrščajo tudi na pojmovne (tvorjene) samostalnike, npr. *lahkot-ica*, *hval-ica*;

– premenjeno varianto besedotvorne podstave, če je pač možnost izbire, ali celo na nepričakovano premeno s stališča sodobnega knjižnega jezika, kar je potem južnonotranjska posebnost, npr. *blaž-(ce)* : *blag-*, *bleč-(i)č* : *blek-(ec)*, *brež-(ec)* : *breg-*, *cveč-(ec)* : *cvek-*, *flič-(ica)* : *flik-*, *ganč-(ec)* : *gank-*, *krož-(ec)* : *krog-*, *leš-(ica)* : *leh-*, *cveč-(ec)* : *cvek-*, *človeč-(ec)* : *človek-* ipd.;

– besedotvorno podstavo, ki je lahko izrazno (oblikovno) narečna oziroma s stališča knjižnega jezika redkejša, npr. *drev-(ce)* : *dreves-*, *čev-(ca)* : *čreves-*, *čun-(i)č* : *čoln-*, ali sploh v celoti narečna (prevzeta), npr. *butor-(ica)*, *barigl-(ica)*, *glaz-(ek)*, *žakelj-(c)*, *lon-(ica)*, 'senena kopica', *aržet-(ec)*, *kahel-(ica)*, oblikovno ali sploh kako drugače zastarela, npr. *davr-(ica)*.¹⁷

(2) Nekaj obrazil je tudi za slabšalni in/ali večalni pomen:

ulja: *bog-ulja*;

-ina: *tatv-ina*,¹⁸

-ac: *ječmen-ec*, *jelen-ec*, *ded-ec*;

-ač: *zob-ač*;

-ak: *oč-ak*.

V CO je za ta pomen samo eno obrazilo, in sicer -ak (*oč-ak*).

(3) Večja količinskost:

-ba *druž-ba*;

-je *cvet-je*, *grozdíč-je*, *bil-je*, *brin-je*, *bič-je*, *list-je*, *lub-je*, *drev-je*, *srebot-je*, *gospod-je*;

-ovje *bežg-ovje*, *bič-ovje*, *lešk-ovje*, *brez-ovje*, *loč-ovje*, *led-ovje*, *peč-ovje*, *šib-ovje*;

-stvo *člove-stvo*.

¹⁶ Besedo *jamč* poznam s Pivškega v pomenu 'steza med njivama, lehama', navaja jo tudi J. Rigler v JNG, 144; v SSKJ, 2, 203, imamo obliko *jamič* označeno kot nar. za 'jarek, brazda'.

¹⁷ Mnogi modifikacijsko izpeljani samostalniki z vsemi premenskimi, obrazilnimi, obrazilnorazvrstjenimi idr. posebnostmi so tudi danes v pivškem govoru uporabljani kot edina ali vsaj kot pogostejša izbirna možnost.

¹⁸ Izhajamo iz oblike *tat-val-ba*, izpričane v Brižinskih spomenikih; tvorjenko *tatv-ina*, ki jo BS tudi poznajo, smo že v razpravi iz op. 3 uvrstili med modifikacijske.

V BS je v obravnavanem pomenu samo *-ija* (*bratr-ija*), v CO pa ni obrazila *-ovje*. Tu velja omeniti posebnost tvorjenk zlasti zaradi nerealiziranega preglasa (*bič-ovje* idr.). Premensko posebna je tudi tvorjenka *člove(k)-stvo*.

2.1.2.2 Sestava

pra-/pre-: *pra-vnuka, pra-vnuk, pra-baba, pra-ded, pra-babica*.

2.1.3 Zloženke s samo medponskim obrazilom

-ø- *špotdelavec, vkupzbirališče, volnotepec, rožmirt*.

2.1.4 Med sklope lahko uvrstimo primer *dolgčas*.

2.2 Pridevniške tvorjenke so nemodifikacijske ali modifikacijske. Skladno s sodobnim knjižnim jezikom je tako kot med samostalniki tudi med pridevniki največ nemodifikacijskih tvorjenk, in sicer tipa (a), se pravi navadnih izpeljank (a_1), tip *lev-ov*, nekaj je tudi zloženk (a_3), npr. *bel-o-rok-ø*.

2.2.1 Nemodifikacijske pridevniške tvorjenke

2.2.1.1. Pridevniki iz samostalnika. Pomenska razvidnost je v glavnem vezana na jedrni samostalnik. Zaenkrat so obrazila predstavljena samo glede na svojo sklonsko (neimenovalniško) skladenjskopodstavnost, niso pa členjena naprej glede na pomen sklonov in samostalniškega jedra.¹⁹ Pridevniška priponska obrazila oziroma pripone s podstavo iz katerega neimenovalniških sklonov so v VS naslednja:

- ø** *bosonog-ø, enorok-ø, levorok-ø, mehkonog-ø, širokonog-ø*. Pripona *-ø*, je v VS vezana samo na zloženke, v sodobnem knjižnem jeziku še na tvorjenke iz predložne zveze tip *brezrok-ø*; primerov zanje v VS nismo našli; zloženke se uvrščajo med kakovostne pridevnike;
- ji** *bož-ji, bab-ji, kač-ji, koz-ji, kur-ji, pas-ji, ribič-ji, jajč-ji, sonč-ji* – primer nepričakovane razvrstitve obrazila *-ji* na podstavo iz samostalnika, ki poimenuje kaj neživega – v sodobnem knjižnem jeziku po SS 1976 samo primer *stroč-ji*; v VS še *robid-ji*, vendar kot redka sopomenka za *robid-ov* (*trn*);
- eni** *gosp-eni*;
- (č)ki** *biri-čki, juna-čki, mrli-čki, otro-čki, ribi-čki*; obrazilo poznajo tudi BS (*člove-čki*), v CO je nepremenjena varianta, vendar brez izglasnega soglasnika podstave, torej *člove-ski*. Tako tudi v VS poleg *člove-ški*; tudi *nebe-ski*, v VS samo *nebe-ški*; v sodobnem knjižnem jeziku imamo obrazilo *-čki* le v tvorjenki *kmet-čki* (ob *kmet-ski*);
- ski** *ajfrar-ski, apotekar-ski, brodnar-ski, cesar-ski, hinav-ski, nor-ski, padar-ski, pastir-ski, pustav-ski, pogan-ski, gospoj-ski, člove-ski/-ški, dežel-ski, vin-ski, citron-ski; bene-ški, gr-ški, tkal-ski*;

¹⁹ O tem prim. A. Vidovič-Muha, Pomenske skupine nekakovostnih izpeljanih pridevnikov, SR 29 (1981), 19–42.

- ovski** *del-ovski, egipt-ovski, brod-ovski*; razvrstitev obrazila *-ovski*, pa tudi obrazila *-ski* je s stališča sodobnega knjižnega jezika pričakovana, saj je podstava iz besedotvornega pomena, ki je pretvorba prvega delovalnika – vršilec dejanja, nosilec lastnosti, povezave, in sploh poimenovanje za človeka (*člove-ski*), lahko pa tudi iz zemljepisnih imen (*egipt-ovski*), iz primerov, kjer zaradi izglasja podstave konkurenčnega obrazila *-ni* ni mogoče uporabiti (*vin-ski*);²⁰ vsi tako tvorjeni pridevniki so v osnovnem pomenu vrstni;
- ni** *božič-ni, hiš-ni, host-ni, list-ni, postelj-ni, roč-ni, čet-ni, molitev-ni*; VS loči tip *roč-ni* (V: rozhni malin 1058) *odroč-en* (V: nelein, hiter 1058), *sled-ni, srč-ni, svet-ni* (V: kar siveitnim gospiudam slišhi 1202), *zelj-ni, vas-ni* (V: vafne Cerque shegnanie 1343), *vod-ni, labud-ni; popot-ni; stolet-ni*; s stališča sodobnega knjižnega jezika imamo pri tem pomenu opraviti z nepričakovano razvrstitvijo obrazila v primerih *vas-ni* : *va-ški, labud-ni* : *-ji*;
- éni** *cerkv-eni*;
- án** *dolž-an, orož-an* (V: v'oroshye oblezhen 689), *ros-an, skriv-an, zlob-an*; nekateri pridevniki imajo sopomensko obrazilo *-ən*, npr. *dolž-an/-en, zlob-an/-en*;
- ən** *bradavič-en, desnič-en* (V: hiter, pervershin, rozhin 1171), *goljuf-en, greš-en, jesič-en* (V: ješših poštati, na ješših zikati 304), *jezič-en* (V: kateri vjeskusi govory, slasti hudú 307), *lakot-en, mrtvič-en, mrzlič-en, dolž-en, glav-en, kunšt-en, praznič-en, pamet-en, roč-en, smeš-en, soč-en, sreč-en, srč-en, zlob-en, jabolč-en* (V: jabulzhne šive farbe 291), *belolist-en, želez-en*;
- én** *bronč-en, konop-en, smol-en, vod-en*;
- in** *mačeh-in, mater-in, mač-kin, bukv-in* (V: kar enimu buquinimu pišfarju, ali štikavzu slišhi 54)
- at** *čel-at, kamen-at, las-at, nos-at, rog-at*;
- nat** *slam-nat*;
- it** *čast-it, kamen-it*;
- ovit** *strup-ovit*;
- ast** *bradavič-ast, pik-ast, cimet-ast, čebul-ast, cink-ast, glin-ast, gruč-ast, kufr-ast, lim-ast, mlak-ast, koc-ast, norč-ast, pram-ast* (V: pramašta farba, šivuardezha, kostaniava farba 884);
- ev** *kralj-ev; glaž-ev*;
- iv** *črv-iv, kolenč-iv, milost-iv, pleš-iv*;
- ljiv** *dobičk-ljiv*;
- ov** *kaštrun-ov, krokodil-ov, lev-ov, medved-ov, rak-ov; trn-ov, cimet-ov, cipreš-ov, balzam-ov, gabr-ov, il-ov, ječmen-ov, lesk-llešk-ov, lip-ov, pečk-ov*;²¹

²⁰ Nekaj več o razvrstitvi obrazila *-ski/-ški* (glede na *-ni*) gl. v knjigi A. Vidovič-Muhe iz op. 7, zlasti str. 113, 132.

²¹ Stabejev prepis Vorenčevega polglasnika bi moral biti s črko *e*, ne z *i*.

Na splošno lahko rečemo, da je obseg tvorbe pridevnikov iz samostalnikov v VS tako po obsegu obrazil, njihovi razvrstitvi kot tudi po samem pomenu tako tvorjenih pridevnikov izjemno razgiban; tvorba izsamostalniških pridevnikov konec 18. stol. je ne samo tipološko, ampak tudi izrazno, pomensko in razvrstitveno v bistvu prekrivna z modernim sodobnim jezikom.

2.2.1.2 Pridevniki iz glagola.

Po pomenu so ti pridevniki kakovostni, vrstnih namembnih tipa *šiv-a-lni* (stroj) v VS ni najti:

- č *ješč-č*;
- eč *arjov-eč, bod-eč, bogaboj-eč, dišč-eč, groz-eč, nos-eč, obstoj-eč*;
- oč *cvibljaj-oč, celi-oč, delaj-oč, diše-oč, gnuse-oč, mole-oč, nude-oč, pade-oč, padej-oč, žele-oč*;
- i *govoreč-i, nerazbiječ-i, šaleoč-i, tožeoč-i*;
- l *oteke-l, zabuhe-l*;
- an *dodel-an, dokonč-an, goljuf-an, izkaz-an, nespozn-an, osij-an, pij-an, pregn-an, razmet-an, zaželj-an, žegn-an*;
- en *dojed-en, doprines-en, izbij-en, izkuš-en, krč-en* (V: karshna shyla 380), *nedopušč-en, obled-en, osramot-en, skriv-en* (V: skranien, vtaknên 1111), *odkriv-en, prines-en, razbij-en, zgovor-en, zmas-en* (V: šmašna vezherja; /.../ enu s'mašnu shivenie s'pytjem, inu s'jedjô 1484);²²
- ən *samogolt-en, samovolj-en, sladkojed-en, skriv-en, služ-en* (V: kar je slushnu ali šlushezhe /.../ 1125), *spodrž-en, zgovor-en*;
- t *str-t, obsu-t, razbi-t, pripi-t*;
- ast *rat-ast* (V: tolft, vampaft, špitan 1001);
- av *cag-av*;
- ljiv *besed-ljiv, kurb-ljiv, nauč-ljiv, odpust-ljiv, pad-ljiv, spom-ljiv*.

Tudi pri pridevniških tvorjenkah iz glagola je opazna izrazita težnja po ohranitvi glagolske pripone – nepremenjeno obrazilo -oč se razvršča na podstavo z ohranjeno glagolsko pripono (*celi-oč*).

2.2.1.3 Pridevniki iz prislova.

Po pomenu so ti pridevniki samo vrstni. Obrazila so naslednja:

- č *doma-č*;
- nji *bliž-nji, zgora-nji*;
- enji *dol-enji*;
- šnji *zgoraj-šnji*;
- ski *lan-ski*.

2.2.2 Modifikacijsko tvorjeni pridevniki so izpeljavni ali sestavni.

V BS modifikacijsko tvorjenih pridevnikov ni, v CO pa so tako primeri za modifikacijsko izpeljavo kot za sestavo.

²² Beseda *vzmas-tvo* je uporabljena v BS III 36, zato o njej tudi v razpravi, cit. v op. 3

2.2.2.1 Modifikacijski pridevniki

Izražajo lahko naklonskost ali količinskost, iz števnikar tudi vrstnost (med drugim tudi priponskoobrazilno stopnjevanir pridevniki):

- ši** *huj-ši, lep-ši;*
- ejši** *imenitn-ejši;*
- en** *rodovit-en;*
- at** *oljn-at;*
- kljast** *črn-kljast;*
- kast** *črn-kast;*
- ušast** *bel-ušast;*
- iv** *lažn-iv, prijazn-iv* (znan že iz CO);
- ljiv** *dobrot-ljiv, oslab-ljiv;*
- ast** *kljukonos-ast, ljubank-ast;*
- i** *deset-i; devet-i;*
- ni** *deset-ni* (V: na deffset deilu resdilen 116).

2.2.2.2 Sestavljeni pridevniki

- ne-** *ne-navajen, ne-nucen, ne-oster, ne-pečen, ne-pokošen, ne-pokoren, ne-potreben, ne-razbit, ne-zrel;*
- pre-** *pre-čuden, pre-dolg, pre-drag, pre-hud, pre-lep, pre-skop.*

2.3 Skladno s sodobnim knjižnim jezikom so tudi v VS prislovi največkrat izpridevniški z obrazilom -o, -č, -krat: *bistr-o, bogaboječ-e, črn-o, bogat-o, cagljiv-o, čuječ-e, drag-o, folšn-o, gibljiv-o, gnađljiv-o, grešn-o, imenitn-o, izvedejoč-e, kisel-o, lagk-o, milostiv-o, junačk-o, najvišj-e, ročn-o; prvi-č; dva-krat, dvesto-krat, en-krat*. Več je tudi prislovov iz samostalnika tvorjenih iz predložene zveze, npr.: *po-čas-i, na-rob-e, po-dnev-i*, tudi *po-seb-ej*, ali izpeljavni *dom-a*. Vse omenjene tvorbene možnosti prislovov imamo že v CO.

3 Razčlenitev tvorjenk (tudi glagolskih) v VS nas vodi k spoznavanju, da besedotvorje tega časa (prelom v 18. stol.) ostaja v okviru zlasti razvrstitvenih in premenskih posebnosti besedotvorja 16. stol., kot nam ga izkazujejo CO, vendar z bogatejšimi zlasti besedotvornomorfemskimi možnostmi, ki pa vendarle še ne dosegajo razgibanosti sodobnega knjižnega jezika.

SUMMARY

The present analysis of complex words contained in the dictionary compiled by Gregor Vorenc and a similar previous analysis of complex words found in Primož Trubar's *Cerkovna ordninga* show that the word-formation framework at the beginning of the eighteenth century was essentially the same as in the sixteenth century. However, Vorenc's variety of formants (affixes) is wider, though still far from the range of possibilities offered by contemporary standard Slovene: *Slovenska slovnica* 1976, for instance, lists 50 formants expressing an animate agent as opposed to the 18 formants evidenced in Vorenc's dictionary and 15 in the *Cerkovna ordninga*. (The wider selection in contemporary standard Slovene is partly ascribable to affixes of foreign origin.)

Vorenc's deverbal nouns still manifest a preference for such suffixes as are added to a base preserving the stem-forming morpheme. By way of example: the distribution of *-nje* and *-vec* is almost paradigmatical, namely disregarding aspectual and other properties of the base verb (*odlež-a-nje*, *privošč-e-nje*, *napoč-e-nje*, *dobl-e-nje*, *razvesel-e-nje* in the same manner as *bavk-a-nje*, *cvibl-a-nje* etc., *kreg-a-vec*, *sev-ec*, *bra-vec* in the same manner as *pretrg-a-vec*, *prošnj-i-vec*, *konč-a-vec* etc.). As a rule, no umlaut is observed in the stem-forming suffix *-ova-* (*boj-ova-nje*, *kupč-ova-nje*, etc.), and generally unchanged forms are frequent (e.g. *izvol-e-nje*, *naudar-e-nje*, *rod-jak*), making the semantic connection with the base word more unequivocal. Perhaps this tendency to preserve the semantic unequivocalness of derivatives in relation to their base words explains the high frequency of nouns derived from adjectives by the suffix *-i* (conversion).

In Vorenc's dictionary there are practically no borrowed suffixes (exceptions are two, *-or* and *-it*: *ambasador*, *bandit*) and no pejorative suffixes (such as *-avš*, *-avt*, *-ača*, *-uša*), but *-ež* appears for the first time in deverbal and desubstantial nouns (de-adjectival nouns, however, still require *-ik*: *samogoltn-ik*, *požrešn-ik*, *uhrn-ik* rather than *samogoltn-ež* etc.). There is a large choice of suffixes for expressing quality/condition/state, e.g. *temn-otal-oba-l-ost* (synonymical distribution is frequent). Some of the numerous noun suffixes used in modificational derivation are dialectal or, at any rate, infrequent, e.g. *biškot-ec*, *denar-ec*, *papir-ec*. Suffixation with diminutive/hypocoristic formants is sometimes accompanied by alternations in the base, e.g. *blaž-ce*: *blag-cel-ek*, *človeč-ec*: *človek-*, *bleč-ič*: *blek-ec*. The bases of Vorenc's derivatives also exhibit quite a few South Inner Carniolan features (e.g. phonetic: *čun-ič*, *čev-ce*), formative peculiarities (*izlag-a-nje*, *do-štev-e-nje*), and tokens of their ancient or foreign origin (*daurce*, *ladanje*, *baratija*, *molba*, *slabodnost* etc.).